

Universitätsbibliothek Wuppertal

**DIONYSII || LAMBINI MON-||STROLIENSIS RE-||GII
PROFESSORIS,|| IN || Q. HORATIVM FLACCVM EX FIDE
ATQVE || AVCTORITATE COMPLVRIVM LIBRORVM
MANV-||scriptorum à se emendatum, et aliquoties
recogni-||tum, ...**

Horatius Flaccus, Quintus

Frankfurt/Main, 1577

Ode 23: Ad Phidilem

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1066](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1066)

A Varro, Catullus, & ceteri Latini, Iunonem Lucinam coniunctè, vel Lucinam tantum efferunt. Terent. Heautontim. *Iuno Lucina fer opem.* & Idem alibi. Plaut. Aulul. *Iuno Lucina inam fidem.* Catull. in carmine seculari ad Dianam, *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis: Tu potens Triuia, & notho es Dicta lumine luna.* Plautus in Truculento, *date mihi huc ligna, atque ignem in aram, ut venerer Lucinam deam.* Varro lib. 4 de lingua Lat. *qua ideo videtur à Latinis Iuno Lucina dicta, vel quòd terram, ut physici dicunt, inuat, & lucet: vel quòd ab luce eius, qua quis conceptus est, una inuat, donec mensibus actis produxit in lucem. Facta igitur à inuando, & luce Iuno Lucina: à quo parientes eam inuocant. Luna enim nascentium dux, &c.* sic Horat. Od. 5. epod. *Per liberos te, si vocata partibus Lucina veris affuit.* Dionys. Halicarn. lib. 4. *ἐλευθεία Ρωμαῖοι καλοῦσιν Ἡραν φασφόρον.* Ilithyiam appellant Romani Iunonem luciferam. Theocritus ἐγκωμ. Πηλεμ. *Εὐλειθεία, λυσιζωνον*, id est, soluentem zonam appellat. *Εἴθε γὰρ εὐλειθεία ἐβώσαστο λυσιζωνον Ἀνηγόνας θυγάτηρ βεβαρυμένα ὠδίτησιν.* H δὲ οἱ εὐμανέισσα παρὶστα. id est, hic enim Ilithyiam inelamauit, quæ zonam soluit, Antigona filia doloribus partus grauius affecta. Illa autem ei præstò futura, & apud eam permansura adstabat. Virgil. etiam ad equas transfert Georgic. 3. *Ætas Lucinam, iustosque pati Hymeneos Desinit ante decem: post quattuor incipit annos.* Oppianus lib. 1. partus dolores omnibus animantibus acerbos, & molestos esse significans, sic ait, *ὡς ἔριδιλιν γενεὴν, ἔδ' ἰχθύσι μοίραυ ὤπασαν, ἔδ' ἀρα μῆνον ἐπιθρονοῖσι γυναιξίν Ἀλγία, παντῆ δ' εἰσὶν ἐπαχθέες εὐλειθεία,* id est. Quam non facilem ortum, seu nascendi rationem ne piscibus quidem fata tribuerunt neque terrestribus solum fœminis dolores incidunt, sed omni loco graues sunt Ilithyia. Cur eadem genitalis dicitur, ex iis, quæ suprâ exposita sunt, intelligere licet: quæ de re tamen non nihil dicemus ad carmen illud sæculare, quod est post epod.

DIVA TRIFORMIS] τριμορφος. Athenæus lib. 7. ait Apollodorum scribere in libris de Diis, triglam Hecatæ immolari propter communitatem, & coniunctionem nominis. Deam enim esse triformem. sic Athen. *Ἀπολλόδορος ἐν τοῖς περὶ θεῶν, τῆ Ἐκάτῃ φησὶ θύεσθαι τριγλῶν διὰ τὴν ἐνομήτως οἰκισίαν. τριμορφος γὰρ ἡ θεός.* citat & Chariclidæ cuiusdā versum: *Ἐκατοῖν Ἐκάτῃ, τρισδίτῃ τριμορφε, τριπεσώσασπῃ, τριγλάς κηλευμένη.* id est, ὁ regina Hecate, triuia, triformis, triplicem vultum, seu personam gerens, quæ triglis mulceris. iccirco autem triformem appellari dicunt alij, quòd eadem sit Diana, & Lucina, & Hecate, seu Proserpina. Virg. Æncid. 4. *Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Diane.* eandem, Triuiam appellat Ennius vel quòd in triuio ponitur, vel quòd in cælo tribus viis mouetur, in altitudinem, latitudinem, & longitudinem. Seruius ad illum Virg. locum, *numero deus impare gaudet.* Pharmaceutr. notat, *Dianam dici propter triplicem eius potestatem.* hætenus Seru. Triplicem autem potestatem intelligit, in cælo, in terris, sub terris, seu apud inferos. Quidam tradiderunt, Dianam fingi solitam specie humana, equina, ca-

nina: atque iccirco triformem dictam. Alij quia Diana, quæ Diana est, modò sit ἀμφοτεροῦς, id est, gibbosa, seu gibbera, seu μιννοειδής, modò διχόπημος, id est, dimidiata: modò plena.

IMMINENS VILLÆ TVÆ P.] id est, pinus, quæ villæ meæ imminet, tua esto. his verbis hanc pinum Dianæ consecrat.

EXACTOS] confectos. *per exactos annos,* id est, quotannis.

OBLIQVVM MEDITANTIS] qui dum cæditur, conetur morsione obliqua eum, à quo cædatur, malè multare: vel qui videatur sese ad obliquas morsiones assuefacere, & exercere. hæc enim vis est verbi *meditandi* propria, quod à Græco μελετᾶν tractum est.

AD PHIDILEM.

Ode 23.

Suadens, vt deos puris manibus, & conscientia benè actæ vitæ colat.

CÆLO supinas si tuleris manus
Nascente luna, rustica Phidile:

Si ture placaris, & horna
Fruge Lareis, auidaque porca:
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero graue tempus anno:
Nam, quæ niuali pascitur Algido
Deuota, quercus inter, & ilices:
Aut crescit Albanis in herbis
Victima, pontificum secureis
Cervice tinguet. te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Paruos coronantem marino
Rore deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus:
Non sum tuosa blandior hostia,
Mollibit auersos Penateis
Farre pio, & saliente mica.

CÆLO SUPINAS] notat interpretæ Homer. ad illum versum, *ἰλ. η. Λαοὶ δ' ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀπέθεν.* i. gentes autem precati sunt, & ad deos manus sustulerunt, solitos esse heroas manibus in cælum sublatis Iouem, ceterosq; deos cælestis precari: marinos, ad mare portectis: manes, & inferos, terra percussa. Primi moris exempla sunt hæc. Virg. Æn. 1. *Ingemit, & duplicem tendens ad sidera palmas, Talia voce refert.* Idem secundo. *Sustulit exutas vinculis ad sidera palmas.* Idem 3. *tendòq; supinas Ad cælum cum voce manus.* & 4. *Multa Iouem manibus supplex orasse supinis.* Lucret. lib. 5. *Es pan-*

A *Et p̄adere palmas Ante Deum delubra.* Sallust. cōiur. Catil. *manus supplices ad caelum tendere, miserari paruos liberos, rogare Deos.* Hom. ὄδυσ. 1. Εὐχετό χεῖρ' ὀρέζων εἰς ἄραν ἄσερόεντα. id est, precabatur manum porrigens ad caelum stellatum. Apollon. lib. 1. ἀρχ. αἱ δὲ γυναῖκες Πολλὰ μάλ' ἀθανάσιον εἰς αἰθέρα χεῖρας ἀείραν Εὐχόμεναι νόστοι τέλοσ θυμὸνδὲς ὀπίσασαι. id est, mulieres autem valde multum ad deos immortales in caelum manus sustulerunt, orantes ut iucundum reditum darent. praelatitia manus ad caelum tollit ille apud Horat. Saty. 5. lib. 2. *donec ohe iam, Ad caelum manibus sublatis, dixerit, urge.* Secundum hoc nunc mihi exemplum succurrit. Virg. Aeneid. 4. *Ne palmas ponto tendens utrasque Cloanthus Fundisēque preces, diuōsque in vota vocasset. Dij quibus imperium pelagi.* Postremi sunt haec. Euripid. ἐκάβ. Ω χθόνιοι θεοί, σῶσατε παῖδ' ἐμὸν, ὃς μόνος οἰκῶν ἀγυρά τ' ἐμῶν, τὴν Χιονώδην Ὀρήκω κατέχει. id est, ὀ inferi, seu terrestres dij: seruate filium meum, qui solus aedium mearum ancora Thraciam niuofam tenet. ad quē locum vetus interpres ἀνώνυμος notat, histriōnem, cum haec verba loqueretur, terrā pedibus pulsasse. Idem Orest. πότνια, πότνια πόξ, ὕπνοδ' ἄρα τῶν πολυπόνων θροῦνι, Ερέβ'θεν ἴθι. id est, ὀ venerāda, venerāda nox, quē somnū largiris laboriosis mortalibus: ex Erebo prodi. Hom. ἰλ. 1. Πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρον χερσὶν ἀλόια Κικλήσκωσ' αἶδλω, καὶ ἐπιμήν Περσεφόνειαν. id est, saepe autem etiam terram multa alimenti genera hominibus praebentem manibus pulsabat. Plutonē inuocans: & laudabilem Proserpinam, idem & cum mortuos appellabant. M. Tull. Tusc. 2. *Tum Cleanthem, cum pede terram percussisset, versum ex Epigonis dixisse ferunt, Audisne haec, Amphiarāe, sub terram abdite? Zenonem significabat, a quo illum degenerare dolebat.*

RUSTICA PHIDILE] libri aliquot veteres habent, *rustica Phidide.* ego nihil muto: quamquam legendum potius fortasse est *Phidale*, ut intelligamus, significari nomine ipso puellam quandam rusticam, parcam, & a sumtu abhorrentem.

HORNA FRUGE] hornotina: huius anni. Od. 2. epod. *Et horna dulci vīna promens dolio.* M. Tull. Verr. de anteaetis. *frumentum hornotinum.* Propert. lib. 4. *Ille dies hornis cadem denuntiat agnis.*

AVIDA QVE PORCA] cur Laribus porcā, seu porcū veteres immolarent, annotatum est supra ad illum locum, *Et porco bimēstri,* Oda 17. eiusdem libri.

STERILEM RVBIGINEM] Virg. Georg. 1. *malam* vocat. *Mox et frumentis labor additus, ut malaculmos Effset rubigo.* asperā appellat Ouidius.

POMIFERO GRAVE TEMP. ANNO.] auctunnum significat, quem pomiferum item appellat Od. 7. lib. 4. *simul Pomifer auctunnum fruges effuderit.* & Od. 2. libr. epod. sic describit. *Vel cum decōrum mitibus pomis caput Auctunnum aruis extulit.* graue autem tempus hoc loco dicit, quia pestilens, & infalubre, ut Saty. 6. lib. 2. *Auctunnumq; grauis Libitina quaestus acerba.* φθινόπωρον vocant Graeci. ordo est: aut dulces alumnigraue tempus non sentient anno pomifero, id est, anni parte pomifera, nempe auctunno.

NIVALI ALGIDO] Algidum, mons, & vrbs

eiusdem nominis. supra Od. 12. lib. 1. *gelidum* appellat. Od. 4. lib. 4. *Nigra feraci frondis in Algido.*

DEVOTA] vota, & promissa, seu obligata ex voto. sic deuotos appellat Caesar lib. 3. de bello Gallico, soldurios illos, qui, cuius amicitia se deuouissent, cum eo omnibus in vita commodis fruebantur: omnia rursus incommoda, & mala perferebant. supra arborem illam, cuius casu promodum oppressus est, deuotam nominauit, Od. 4. eiusdem lib.

VICTIMA] ouis bima, seu bidens: vel maior aliqua hostia.

PONTIFIC. SECVR. CERVI. TING.] a pontificibus publicè immolabitur.

BIDENTIVM] *bidentes* (inquit Festus) sunt pecudes, seu oues, quae duos dentes ceteris longiores habent. sed alij, quorum sententia a doctis probatur, magis aiunt bidenteis dictas esse, quasi biennes, quod bima immolarentur. Virgil. lib. 5. Aeneid. *caedit quinas de more bidenteis.* Idem 6. *totidem lectas de more bidenteis.*

PARVOS CORONANTEM, &c.] te quae paruos deos habes domi.

MARINO RORE] rore marino, seu rosmarino, coronario scilicet, quem describit Dioscor. lib. 3. cap. 89.

IMMUN. ARAM SI TETIG.] manus immunis proptiē, quae nihil porrigit, inanis, ut Od. 12. lib. 4. *non ego te meis Immunem mediator tingere poculis*, id est, nihil afferentem. & epist. ad Villic. lib. 1. *Quem scis immunem Cynara placuisse rapaci.* Virg. lib. 4. Georg. *Immunisque sedens aliena ad pabula fucus.* sed hoc loco videtur subaudiri, a scelerate: ut sit, manus a scelere, aut culpa immunis: & ita Acr. & Porph. Sed videri possit, hoc loco *immune* significare *improbum*: quemadmodum apud Plautum, *immune*, seu *immune est facinus*, ut docet Festus. quod si cui placeat, dicendum erit, hanc esse huius loci sententiam. Si manus improba, & impura deorum aram tanget, id est, si mente impura deos orabis, sumtuosa hostia deos non mollies, neque efficies sacrificiorum sumtu, ut tuae victimae diis sint gratiores: sed farre pio, & saliente mica deos placabis. Solebant autem orantes aram tangere, seu tenere. Itaque Varro rerū diuinar. lib. 5. (ut refert Macrob. lib. 3.) *scribit, aras primum ansas dictas, quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri: quemadmodum vasorum ansas tenere et prendere solemus. ad quem morem respiciens Virg. Aen. 12. ut & hic Horatius, Latinum Regem sic facit loquentem. Tango aras: mediōsque igneis, et numina testor. idem Aen. 4. Talibus orantem dictis, arasque tenentem. & lib. 6. Talibus orabat dictis, arasque tenebat. & M. Tull. pro Flacco. qui si aram tenens iuraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, iniuratus probabit?*

NON SVMT. BLAND. HOST. &c.] sumtuosa hostia sunt septimi casus: haecq; est huius loci sententia, si tua manus immunis, id est, sine vlla victima, vel, ut alij, innocens, aram tetigit: a quē placabit & flectet deos familiaris farre, & mica salis, nihilo gratior Diis futura propter sumtuosam aliquam

A aliquam hostiam, quod si immunis pro improbo accipiat, sic erit hic locus explicandus, ut paullo ante diximus, ad illa verba, *immunis aram, &c.* Plato in Alcibiade β. perspicue ostendit, Deos immortales, sumtuosas hostias non spectare, sed animorum integritatem, & preces, seu bona verba, quam ille appellat *εὐφημίαν*: idque Ammonis oraculo responsum esse dicit. Cū enim quondam inter Athenienses, ac Lacedæmonios dissidium, bellūque grauissimum natum esset: accideret autem, ut multis præliis mari & terra commissis, semper Athenienses magna clade accepta inferiores discederent, eos indignanteis & consilij inopia laboranteis, neque vllum malorum præsentium remedium reperiēteis, decreuisse tandem quā optimū esse Iouem Ammonē hac de re consulere, & præterea rogare quare vinceretur, cū ipsi hostias omnium Græcorū & plurimas & pulcherrimas diis immortalibus immolarēt, eorūque; tēpla plurimis & carissimis donis ornarent, pompas denique facerent solenneis & magnificentissimas, & sumtuosissimas, Lacedæmonij autem nihil quicquam tale omnino curarent, immo verò ita essent in hac re negligentes, ut sepe hostias mancas ac debileis mactarent, cū essent nihilo minus opulenti, quā Atheniensium ciuitas: hoc vnum respondisse Ammonem, Lacedæmoniorum *εὐφημίαν*, id est, bona verba, Deo esse gratiora, quā vnuerfas Græcorum victimas. bona verba autem Socrates interpretatur preces ritè conceptas, & iustas: aitque hominibus magnopere esse cogitandum, & videndum quas preces diis immortalibus nuncupent. Deos enim immortales neque bobus auratis, neque talibus victimis, neque precibus maledicentiæ, quam Græci blasphemiam nominant, plenis, sed bonis dictis placari. *Δειὸν γὰρ εἶναι* (inquit) *εἰ παρὰ τὰ δῶρα, καὶ παρὰ τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοί, ἀλλὰ μὴ παρὰ τὴν ψυχὴν.* & mox, *οἱ δὲ ἀπὸ ἀδωροδοκίης ὄντες, κατὰ προνοίαν ἀπάντων τύπων.* &c. id est, *absurdum enim sit & ingemiscendum, si dāi dona nostra, & sacrificia spectent, non animum, &c.* deinde sequitur: *illi verocū muneribus non corrumpantur, hæc omnia contemunt.* Sic & Xenophon. *ἀπομνημόνεια δὲ θυῶν μικρὰς ἀπὸ μικρῶν, ὅθεν ἡγεῖτο μείωσαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων.* ἢ τὸ γὰρ τοῖς θεοῖς, εἶρη, καλῶς ἔχειν, εἰ τοῖς μεγάλοις θυσίας μάλλον, ἢ τοῖς μικραῖς ἐχεῖν. πολλὰς γὰρ αὐτῶν τὰ δῶρα τῶν πολλῶν μάλλον, ἢ τὰ δῶρα τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα. Οὐτὶ αὐτῶν ἀνθρώποις ἀξιὸν εἶναι (εἶναι), εἰ τὰ δῶρα τῶν πολλῶν μάλλον ἢ κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς, ἢ τὰ δῶρα τῶν χρηστῶν ἀλλ' ἐνόμισε τὰς θεῶς τὰς παρὰ τῶν εὐσεβείων πημὰς μάλα χεῖρειν. id est, *cū autē sacrificaret parua de paruis, nihilo se deteriore cōdicione esse putabat iis, qui de multis ac magnis multa, & magna immolant. Nam neq; Diis honestū fore, si magnis sacrificiis magis delectaretur, quā paruis: sepe numero enim ea, que ab improbis proficiscatur, gratiora eis futura quā, que a viris bonis: neq; hominibus vitā optabilem, aut vitalem futuram, si quæ ab improbis donentur, diis sint gratiora, quā, que a probis, quin existimabat deos immortalis hominum piorum cultu, & muneribus magnopere delectari.* Iterum Plato in Euthyphrone ait dona nostra (dona autem, quæ Diis ab hominibus dari debent, sunt *πῆμιά, γέρας,*

χέρις, i. honos decus, gratia) ait igitur Plato dona nostra Diis nihil prodesse.

AVERSOS PENATES] ODEXI. epod. Preces & auersum ad Iouem.

FARRE PIO ET S. M.] ad hunc locum pertinent, quæ scribuntur à Philostrato de Pythagora initio libri I. de vita Apollonij, memoria esse proditum, Pythagoram aras sanguine non aspersisse, sed tus, & placentam, & hymnos diis immortalibus, & similia, diis solitum sacrificare. quibuscum congruunt illa M. Tullij lib. 3. de nat. deorum. *Quamquam Pythagoras cum in geometria quiddam noui inuenisset, musis bouem immolasse dicitur. Sed id quidem non credo: quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare voluit, ne arā sanguine aspergeret.*

SALIENTE MICA] id est, mica falis. Tibull. lib. 3. eleg. 4. *At natum in curas hominum genus, omnia noctis Farre pio placant, & saliente fale.* Idem lib. 4. ad Messal. *Paruāque caelestis placavit mica.* Catullus, *Non est in tanto corpore mica salis.*

IN AVAROS.

Ode 24.

INTACTIS opulentior
 Thesauris Arabum, & diuitis India
 Cæmentis licet occupes
 Tyrrenum omne tuis, & mare Apullicū:
 Si figit adamantinos
 Summis verticibus dira necessitas
 Clauos: non animum metu,
 Non mortis laqueis expedit caput.
 Campestris melius Scythæ,
 Quorū plaustra vagas rite trahūt domos,
 Viuunt, & rigidi Getæ:
 Immetata quibus iugera liberæ
 Fruges, & Cererem ferunt:
 Nec cultura placet longior annua:
 Defunctūque laboribus
 Æquali recreat sorte vicarius
 Illic matre carentibus
 Priuignis mulier temperat innocens:
 Nec dotata regit virum
 Coniux: nec nitido fidit adultero.
 Dos est magna, parentium
 Virtus, & metuens alterius viri
 Certo fœdere castitas.
 Et peccare nefas, aut pretium est mori.
 O, quisquis volet impias

Cædis,